

A TÖBBIRÁNYÚ ETHNIKUS FEJLŐDÉS LEHETSÉGES MAGYAR PÉLDÁJÁRÓL

Szabados György

MTA–HIM–SZTE–MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport, MTA BTK MÓT

„Hadak útján” – A Nép-vándorlások Fialat Kutatóinak XXIII. konferenciáján
Veszprémben, 2013. október 3-án tartott előadás kivonata

A magyarság mindenki mástól elkülöníthetően a 9. század első felében lépett az írott történelem színpadára, de ez nem jelenti azt, hogy önálló léte akkortól keltezhető. A magyar nép régiségét olyan nyomós tényezők bizonyítják, mint az ősi ethnikai eredettudat megléte: ez a csodaszarvas-monda, amelynek hitelességét a néprajztudomány bizonyította. A krónikákban szereplő mondát Szkítia nehezen értelmezhető leírása követi: eszerint a „szkíták” országa területileg egységes, de kormányzás tekintetében három részre oszlik, Bascardiára, Dentiára és Magoriára. Utóbbiakat Anonymus egynek véve úgy tartja, hogy Szkítiát Dentümogyernek hívták. Mi lehet e felosztás történelmi valóság alapja?

A 10. század közepén összeállított bizánci államkormányzati mű, a De Administrando Imperio írja, hogy egy kangar-besenyő támadás a magyarságot régen kettészakította, az egyik rész Etelközbe, a másik, a „szavárd” magyarság Perzsia vidékére vándorolt, de a két néprész kapcsolatban áll egymással. A 13. századi domonkos utazók közül Ottó a Perzsia-vidékiek nyomára lett, de Julianus barát egy harmadik magyar közösséghez érkezett el a Volga mellé. Ottó és Julianus eltérő útvonalából eredően a „szavárd” magyarság nem azonos a Volga-menti Magna Hungaria lakóival. Az 1230-as évekre tehát három elkülönült tömbben éltek magyar ethnikumú közösségek. Krónikáink Bascardia, Dentia és Magoria tagolásának ez a történelmi valóságmagva. A hármas vagy a kettős felosztás tekinthető-e az ősbibb hagyományelemnek? Előbbi nézetet gróf Kuun Géza, utóbbit Gombocz Zoltán vallotta. Bizonyos megfontolások alapján Kuun felfogása látszik valószínűbbnek: Bascardia, Dentia és Magoria neve ősi hazai hagyományt tükröz. Nép-életünk háromfelé ágazó irányából csak egy maradt magyar ethnikai tudatúnak, az Etelközből a Kárpát-medencébe költözött egység.

A magyar ethnikus történelem korai szakasza ugyanakkor nem egyszerűsíthető le erre a veszteség-élményre. A filológus történészek és régészek új eredményei egymást erősítve, egymástól függetlenül (vegyes érvelés nélkül) bizonyítják, hogy az Avar Kaganátust túlélő „avar” nép nem pusztult ki, nem is szlávósodott el, hanem Álmos magyarjainak bejövételét megérve a magyar köznép részévé vált. A közösen megélt múlt kezdeteit a krónikások és a jelenkori „avatott kutatók” egyaránt keresték, de a dogmatikus leegyszerűsítéseket kerülő válaszok rendre a magyarság többirányú, leágazásokat és becsatlakozásokat is tartalmazó ethnikus történetéhez vezetnek.